

VRATA – KAPIJA DVA SVETA

Izložba o misteriji ulaza u kuću

Etnografski muzej u Beogradu, 25. 01 – 25. 03. 2007.

Izložba Vrata – kapija dva sveta posvećena je vratima ne samo kao značajnom elementu narodne arhitekture, već kao objektu koji nosi specifičan simbolički sadržaj. Figurativno govoreći, prvobitno ljudsko sklonište je postalo stanište onda kada je dobilo vrata.

Bitna karakteristika vrata u tradicionalnoj kulturi jeste to što ona vremenom postaju materijalno sredstvo predstavljanja metafizičkih ideja. Vrata, poput nekih drugih objekata materijalne kulture, predstavljaju kondenzacionu tačku kulturne percepcije prostora i bivaju nosilac čitavog sistema simboličkog izražavanja misaonih procesa u određenom segmentu ljudskog postojanja.

Postavljanjem prvih vrata čovek je, shodno svojoj percepciji realnosti, izvršio jednu od elementarnih podela prostora na dve kulturne sfere. Od tada vrata akumuliraju simbolički sadržaj

koji se logičkim svođenjem može dovesti do jedne od elementarnih strukturnih relacija mi : oni = kultura: priroda (ne kultura). Drukčije rečeno, prolaskom kroz otvorena vrata pojedinac menja svoje kulturno i društveno stanje. Takav princip kulturne transformacije naročito je izražen u ključnim obredima prelaza (svadba, rođenje, smrt) i zbog toga vrata imaju jasno definisano mesto u scenarijima tih obreda. Tako posmatrano, može se reći da vrata predstavljaju materijalizaciju granice dve semantički različite svere realnosti. S jedne strane stoji sakralan i svet prostor kuće, prostor koji je jasno strukturiran i samim tim kontrolisan, a s druge strane stoji sakralan, ali ne i svet i ne u potpunosti kontrolisan i stoga "opasan" spoljašnji prostor. Bivajući na granici dva semantički naspramna prostora, vrata akumuliraju metafizičke karakteristike i jednog i drugog, te su ona sam nedefinisana, dvosmislena, a čovekov odnos prema njima je ambivalentan. Ali kao takva, vrata predstavljaju kanal simboličke komunikacije između dva prostora.

U svakodnevnom životu graničnost vrata izražava se u njihovoj konkretnoj fizičko–zaštitnoj funkciji. Ona predstavljaju realnu

fizičku prepreku nepoželjnom ulasku stranca. No, povrh toga, kao objekat koji stoji na granici dva semantički naspramna prostora, upijajući istovremeno odlike i jednog i drugog, ona u raznim narodnim verovanjima poseduju određenu natprirodnu moć koju čovek u magijskim postupcima koristi kako bi sebe, odnosno svoj dom, zaštitio ne samo od drugih ljudi, već i od raznih nepoželjnih natprirodnih sila i mitskih bića (poput vampira, veštice, čume, more i sl.).

S obzirom na to da stoje kao granica između opozicionih socijalnih kategorija mi i oni (drugi), vrata predstavljaju prvi materijalni objekat s kojim se pripadnici kategorije spoljašnjeg prostora susreću kada stupaju u kontakt sa žiteljima neke kuće, odnosno kada prelaze u sferu privatnog doma. Zbog toga vrata moraju u kulturnom sistemu da budu neka vrsta odraza sadržaja staništa i da u sebi sintetizuju kulturni k}d onih koji u staništu žive. Vrata su neka vrsta ogledala kuće, odnosno njenih žitelja, i vratima se često posvećuje znatna pažnja prilikom dekoracije, tako da pojedini primerci predstavljaju prava remek dela narodne ili zanatske umetnosti. No, ta dekorativna strana vrata zapravo upućuje

na njihovu socijalno–emfatičku funkciju, odnosno na upotrebu vrata kao sredstva za označavanje posedovanja povoljnog socijalnog statusa.

Izložba Vrata – kapija dva sveta u suštini polazi od pojma vrata, odnosno od pojma njihove graničnosti i od njihovog simboličkog sadržaja, a ne od vrata kao predmeta i stoga ona predstavlja značajan iskorak ka muzeološkom predstavljanju nematerijalne kulturne baštine. Na izložbi je prikazano 14 primeraka vrata i drugi elementi vezani za ulazna vrata: brave (drvene i metalne), ključevi, zvekiri, šarke i slično. Kako je namera autora da istakne graničnu funkciju vrata u racionalnim i religijskim predstavama lokalne kulture, jedan od eksponata je prikazan upravo kao objekat koji se nalazi između unutrašnjeg prostora kuće i spoljašnjeg prirodnog i društvenog prostora. Autor se opredelio da oba prostora predstavi onim objektima materijalne kulture koji se mogu smatrati ključnim reprezentima ta dva prostora. Povrh toga, većina ostalih izloženih vrata postavljena je tako da posetioci mogu da ih vide obostrano. Saznajni aspekt izložbe dopunjen je tekstualnim objašnjenjima i fotografijama.